

Φορέας Υλοποίησης	: ERA
Τόπος Διεξαγωγής	: Trier
Ημερομηνία	: 18-19/3/2013
Τίτλος Σεμιναρίου	: Series of seminars on EU anti-discrimination law (applying EU Anti-discrimination-law)
Συμμετοχή	: Αικατερίνη Αθανασιάδη Πρωτοδίκης

Σχόλια

Αντικείμενο του σεμιναρίου, που απευθυνόταν αποκλειστικά σε δικαστικούς και εισαγγελικούς λειτουργούς, ήταν αρχικά η θεωρητική και στη συνέχεια η νομολογιακή και πρακτική προσέγγιση των Οδηγιών 2000/43/EK του Συμβουλίου της 29^{ης} Ιουνίου 2000 "περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής" και 2000/78/EK του Συμβουλίου της 27^{ης} Νοεμβρίου 2000 "για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία", σκοπός των οποίων είναι η θέσπιση πλαισίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής (άρθρο 1 της Οδηγίας 2000/43/EK), καθώς και λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας (άρθρο 1 της Οδηγίας 2000/78/EK), προκειμένου να υλοποιηθεί η αρχή της ίσης μεταχείρισης στα κράτη μέλη. Οι οδηγίες αυτές εφαρμόζονται, εντός των ορίων των εξουσιών, που απονέμονται στην Κοινότητα, σε όλα τα πρόσωπα στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων φορέων, όσον αφορά: α) τους όρους πρόσβασης στην απασχόληση, την αυτοαπασχόληση και την εργασία, συμπεριλαμβανομένων

των κριτηρίων επιλογής και των όρων πρόσληψης, ανεξάρτητα από τον κλάδο δραστηριότητας και σε όλα τα επίπεδα της επαγγελματικής ιεραρχίας, συμπεριλαμβανομένων των προαγωγών, β) την πρόσβαση σε όλα τα είδη και όλα τα επίπεδα επαγγελματικού προσανατολισμού, επαγγελματικής κατάρτισης, επιμόρφωσης και επαγγελματικού αναπροσανατολισμού, συμπεριλαμβανομένης της απόκτησης πρακτικής επαγγελματικής πείρας, γ) τις εργασιακές συνθήκες και τους όρους απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένων των απολύσεων και των αμοιβών, δ) την ιδιότητα του μέλους και τη συμμετοχή σε μια οργάνωση εργαζομένων ή εργοδοτών ή σε οποιαδήποτε οργάνωση, τα μέλη της οποίας ασκούν ένα συγκεκριμένο επάγγελμα, συμπεριλαμβανομένων των πλεονεκτημάτων, που χορηγούνται από τέτοιες οργανώσεις, η πρώτη εξ αυτών δε (οδηγία) επιπλέον όσον αφορά ε) την κοινωνική προστασία, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής ασφάλισης και της υγειονομικής περίθαλψης, στ) τις κοινωνικές παροχές, ζ) την εκπαίδευση και η) την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, που είναι διαθέσιμα στο κοινό και στην παροχή αυτών, συμπεριλαμβανομένης της στέγασης (άρθρο 3 της Οδηγίας 2000/43/EK και άρθρο 3 της Οδηγίας 2000/78/EK). Με σκοπό τη θέσπιση του γενικού πλαισίου ρύθμισης για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας σύμφωνα με τις ανωτέρω οδηγίες, ώστε να διασφαλίζεται η εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης, εκδόθηκε στην ημεδαπή ο νόμος 3304/2005 (Φ.Ε.Κ. Α' 16/27.1.2005) "Περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού".

Η πρώτη ομιλήτρια της πρώτης ημέρας του σεμιναρίου Christa Tobler, η οποία είναι καθηγήτρια του Ευρωπαϊκού Δικαίου στα Ευρωπαϊκά Ινστιτούτα των Πανεπιστημίων της Βασιλείας στην Ελβετία και του Λάιντεν στην Ολλανδία, στην ομιλία της με θέμα: "Άμεση/Έμμεση Διάκριση και Παρενόχληση: Βασικές Έννοιες στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο κατά των Διακρίσεων" επικεντρώθηκε στην παρουσίαση των βασικών εννοιών της άμεσης διάκρισης, της έμμεσης διάκρισης και της παρενόχλησης, ξεκινώντας με την επεξήγηση

της λειτουργίας των βασικών νομικών εννοιών, οι οποίες στην περίπτωση των απαγορεύσεων των διακρίσεων σχετίζονται με το πεδίο εφαρμογής των διατάξεων, την έννοια της διάκρισης και την αιτιολογία μιας αντιμετώπισης, η οποία εκ πρώτης όψεως συνιστά διάκριση, και συνέχισε με εκτενή ανάλυση, μέσω και της νομολογίας του ΔΕΚ, των εννοιών της άμεσης διάκρισης, της έμμεσης διάκρισης και της παρενόχλησης. Άμεση διάκριση, για τους σκοπούς των εξεταζόμενων Οδηγιών, συντρέχει όταν ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση, λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν την οποία υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο σε ανάλογη κατάσταση ένα άλλο πρόσωπο (ενδεικτικά: Υπόθεση C-54/07 Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding v Firma Feryn NV, η οποία αφορά άμεση διάκριση λόγω εθνοτικής καταγωγής, Υπόθεση C-447/09 Reinhard Prigge and Others v Deutsche Lufthansa AG, η οποία αφορά άμεση διάκριση λόγω ηλικίας), ενώ έμμεση διάκριση συντρέχει, όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική μπορεί να προκαλέσει μειονεκτική μεταχείριση ενός προσώπου συγκεκριμένης φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, μιας ορισμένης θρησκείας ή πεποιθήσεων, με μια ορισμένη ειδική ανάγκη, μιας ορισμένης ηλικίας ή ενός ορισμένου γενετήσιου προσανατολισμού, σε σχέση με άλλα πρόσωπα, εκτός εάν η εν λόγω διάταξη, κριτήριο ή πρακτική δικαιολογείται αντικειμενικά από ένα θεμιτό στόχο και τα μέσα για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι πρόσφορα ή αναγκαία (ενδεικτικά: Υπόθεση C-237/94 John O' Flynn v Adjudication Officer, η οποία αφορά έμμεση διάκριση λόγω εθνοτικής καταγωγής). Τέλος, η παρενόχληση νοείται ως διάκριση κατά την έννοια των Οδηγιών, εφόσον σημειώνεται ανεπιθύμητη συμπεριφορά συνδεδεμένη με φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, θρησκεία ή πεποιθήσεις, ειδική ανάγκη, ηλικία ή γενετήσιο προσανατολισμό, με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας ενός προσώπου και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος. Ως προς την παρενόχληση δεν υπάρχει ουσιαστικά νομολογία του ΔΕΚ.

Ακολούθησε η ομιλία της Mary Stacey, Εργατοδίκη στην Αγγλία, με θέμα "Το βάρος απόδειξης σε υποθέσεις διάκρισης". Έχοντας σαν αφετηρία την ομοιόμορφη διατύπωση των σχετικών άρθρων των Οδηγιών, στα οποία ορίζεται ότι τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα, σύμφωνα με την εθνική δικονομία, προκειμένου να διασφαλίζουν ότι, όταν ένα πρόσωπο, που θεωρεί εαυτό ζημιωθέν από τη μη τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, προσάγει, ενώπιον δικαστηρίου ή άλλης αρμόδιας αρχής, πραγματικά περιστατικά, από τα οποία συνάγεται η ύπαρξη άμεσης ή έμμεσης διάκρισης, θα εναπόκειται στον εναγόμενο να αποδείξει ότι δεν υπήρξε παράβαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης (παράγραφος 1), ότι η παράγραφος 1 δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να εισάγουν κανόνες περί απόδειξης ευνοϊκότερους για τους ενάγοντες, ότι η παράγραφος 1 δεν ισχύει για ποινικές διαδικασίες, καθώς και ότι τα κράτη-μέλη δεν υποχρεούνται να εφαρμόζουν την παράγραφο 1 σε διαδικασίες, στις οποίες εναπόκειται στο δικαστήριο ή στον αρμόδιο φορέα να διερευνήσει τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης (άρθρο 8 της Οδηγίας 2000/43/ΕΚ και άρθρο 10 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ), η ομιλήτρια έθεσε τις βασικές αρχές, που διέπουν το βάρος απόδειξης σε υποθέσεις διακρίσεων, ως ακολούθως: Ο ενάγων οφείλει να αποδείξει την ιστορική βάση της αγωγής του. Όταν, όμως, ο ενάγων προσάγει πραγματικά περιστατικά, από τα οποία μπορεί να συναχθεί ότι υπήρξε άμεση ή έμμεση διάκριση, το βάρος απόδειξης αντιστρέφεται και ο εναγόμενος οφείλει να αποδείξει ότι δεν υπήρξε διάκριση. Η αντιστροφή αυτή του βάρους απόδειξης θεσπίζεται ως τμήμα της αρχής της αποτελεσματικής νομικής προστασίας των κοινοτικών δικαιωμάτων. Η ομιλία ολοκληρώθηκε με εφαρμογή της ανωτέρω αρχής σε νομολογιακά παραδείγματα άμεσης και έμμεσης διάκρισης.

Στη συνέχεια ο Gerhard Kuras, Δικαστής από την Αυστρία και Επίτιμος Καθηγητής του Πανεπιστημίου της Βιέννης, στην ομιλία του "Διορθωτικά Μέτρα και Κυρώσεις στο Δίκαιο κατά των Διακρίσεων", αφού παρουσίασε αρχικά μια επισκόπηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο πρωτογενές (άρθρο 157 Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης: δικαίωμα ίσης αμοιβής, Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: αρ. 21 απαγόρευση διακρίσεων, άρθρο 23 ισότητα ανδρών και γυναικών, άρθρο

28 δικαίωμα στη συλλογική διαπραγμάτευση και δράση) και παράγωγο κοινοτικό δίκαιο (Οδηγίες 2000/78, 2004/113), τόνισε ότι σύμφωνα με τις διατάξεις της οδηγίας 2000/78 (άρθρα 9 και 17) εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίσουν τους κανόνες επιβολής κυρώσεων σε περίπτωση παραβίασης των εθνικών διατάξεων, που θεσπίζονται κατ' εφαρμογή της οδηγίας, και να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα εφαρμογής τους, καθώς και ότι οι κυρώσεις απαιτείται να είναι αποτελεσματικές, ανάλογες με την παράβαση και αποτρεπτικές και μπορεί να περιλαμβάνουν την καταβολή αποζημίωσης στο θύμα, διοικητικά πρόστιμα και ποινικές αξιώσεις. Τέλος, παρουσίασε τα μέτρα επιβολής και τις κυρώσεις, που έχουν υιοθετηθεί σε συμμόρφωση προς τα ανωτέρω στην Αυστρία, τόσο στο ιδιωτικό δίκαιο (αξίωση για καταβολή αποζημίωσης και χρηματικής ικανοποίησης για ηθική βλάβη), όσο και στο δημόσιο τομέα (διοικητικά πρόστιμα), με την ανάπτυξη και υποθέσεων, που αντιμετώπισε ο αυστριακός "Συνήγορος για Ίση Μεταχείριση".

Ακολούθησε η ομιλία της Lisa Waddington, καθηγήτριας του Ευρωπαϊκού Δικαίου Αναπηριών στο Πανεπιστήμιο του Μάαστριχτ, με θέμα "Ευρωπαϊκό Δίκαιο Ισότητας και η Συνθήκη του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες", η οποία επικεντρώθηκε στην έννοια της διάκρισης με βάση την αναπηρία. Τέτοια είναι, σύμφωνα με το άρθρο 2 της Συνθήκης του ΟΗΕ, οποιαδήποτε διάκριση, αποκλεισμός ή περιορισμός με βάση την αναπηρία, που έχει σκοπό ή αποτέλεσμα την παρεμπόδιση ή ακύρωση της αναγνώρισης, απόλαυσης ή ενάσκησης επί ίσοις όροις όλων των δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών σε πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, ατομικό ή οποιοδήποτε άλλο πεδίο και περιλαμβάνει όλες τις μορφές διάκρισης, συμπεριλαμβανομένης της άρνησης εύλογης προσαρμογής. Ως "εύλογη προσαρμογή" ("reasonable accommodation") ορίζεται στο άρθρο 2 της Συνθήκης του ΟΗΕ η αναγκαία και κατάλληλη τροποποίηση και οι προσαρμογές, οι οποίες δεν επιβάλλουν δυσανάλογο ή αδικαιολόγητο βάρος, όπου χρειάζεται σε μια ειδική περίπτωση, προκειμένου να διασφαλιστεί στα ΑμεΑ η απόλαυση ή άσκηση σε ίση βάση με τους άλλους όλων των δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών. Η έννοια της εύλογης προσαρμογής απαντάται και στο άρθρο 5 της Οδηγίας 2000/78/EK, σύμφωνα

με το οποίο, για να εξασφαλιστεί η τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης έναντι προσώπων με ειδικές ανάγκες, προβλέπονται ανάλογες προσαρμογές. Αυτό σημαίνει ότι ο εργοδότης λαμβάνει τα ενδεδειγμένα μέτρα, ανάλογα με τις ανάγκες, που παρουσιάζονται σε μια συγκεκριμένη κατάσταση, ώστε το πρόσωπο με ειδικές ανάγκες να μπορεί να έχει πρόσβαση σε θέση εργασίας, να ασκεί ή να προάγεται στο επάγγελμά του, ή προκειμένου να του παρέχεται εκπαίδευση, αρκεί τα μέτρα αυτά να μη συνεπάγονται δυσανάλογη επιβάρυνση για τον εργοδότη. Η επιβάρυνση δεν είναι δυσανάλογη, όταν αντισταθμίζεται επαρκώς με μέτρα λαμβανόμενα στο πλαίσιο της πολιτικής ενός κράτους μέλους υπέρ των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Οι παραπάνω έννοιες επεξηγήθηκαν κυρίως μέσω της μελέτης της θεμελιώδους υπόθεσης C-13/05 *Chacon Navas*, όπου το ΔΕΚ έδωσε τον ορισμό της "αναπηρίας" για τους σκοπούς της Οδηγίας 2000/78/EK ως "περιορισμού, ο οποίος προκαλείται σε μια συγκεκριμένη περίπτωση από σωματικές, πνευματικές ή ψυχολογικές μειονεξίες και ο οποίος εμποδίζει τη συμμετοχή του προσώπου, που αφορά, στην επαγγελματική ζωή", νομολογήθηκε δε επίσης ότι, προκειμένου ένας τέτοιος περιορισμός να θεωρηθεί ως "αναπηρία", πρέπει να πιθανολογείται ότι θα διαρκέσει για μακρό χρονικό διάστημα. Τέλος, εξετάστηκαν πιθανές εντάσεις μεταξύ του ευρωπαϊκού δικαίου και της Συνθήκης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες.

Στη συνέχεια το λόγο πήρε ο Klaus Michael Alenfelder, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Εφαρμοσμένων Επιστημών του Νορντέσσεν και δικηγόρος, ο οποίος ειδικεύεται στο δίκαιο κατά των διακρίσεων. Μέσα από μια πολύ ενδιαφέρουσα διαδραστική ομιλία με τίτλο "Αντιμετωπίζοντας μια υπόθεση διακρίσεων" παρουσίασε την πρακτική εφαρμογή των εννοιών και προβλέψεων των Οδηγιών, κυρίως σε υποθέσεις διακρίσεων προερχόμενων από την επαγγελματική του σταδιοδρομία, διατρέχοντας όλα τα στάδια μιας υπόθεσης διάκρισης, που φτάνει ενώπιον του Δικαστηρίου, ξεκινώντας από την άσκηση της αγωγής και την παρουσίαση της διακριτικής συμπεριφοράς του εργοδότη, περνώντας ακολούθως στο βάρος απόδειξης και γενικότερα στην αποδεικτική διαδικασία και καταλήγοντας στο συμπέρασμα αν στη συγκεκριμένη περίπτωση υπήρξε πράγματι δυσμενής μεταχείριση λόγω

φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού και, σε περίπτωση, που υπήρξε, ποια θα πρέπει να είναι η κύρωση για τον ενάγοντα και η αντίστοιχη αποζημίωση του εναγομένου, με παραδείγματα από τη γερμανική νομολογία.

Η πρώτη ημέρα του συνεδρίου ολοκληρώθηκε με την ομιλία της Καθηγήτριά στο Πανεπιστήμιο του Όλνενμπουργκ Christiane Broers με θέμα "Η πρόκληση ενός ολοένα γηραιότερου ευρωπαϊκού πληθυσμού: Νομοθεσία και Νομολογία", όπου με σημείο εκκίνησης τον πολιτικό στόχο της αύξησης σε 75% του ποσοστού απασχόλησης ανδρών και γυναικών ηλικίας 20-64 ετών, δια μέσω και της μεγαλύτερης συμμετοχής νέων ανθρώπων (βλ. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 17 Ιουνίου 2010, Ατζέντα για την Ευρώπη του 2020,) παρουσιάστηκε το θέμα των διακρίσεων στον τομέα της εργασίας και της απασχόλησης λόγω ηλικίας, μέσω υποθέσεων, που αντιμετώπισε το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, το οποίο αναγνωρίζει μεν πολιτικούς στόχους αναφορικά με τη θέσπιση ανώτατων τυπικών ορίων ηλικίας, με την έννοια ότι η συμμετοχή στην αγορά εργασίας μετά από μια καθορισμένη ηλικία (65/67 ετών) δεν είναι επιθυμητή πολιτικά ενόψει της δημογραφικής μεταβολής, που σημειώνεται στην Ευρώπη (γήρανση πληθυσμού), δεν αποδέχεται, όμως, την ίδια αρχή σε άλλα πεδία διακρίσεων λόγω ηλικίας.

Η δεύτερη ημέρα του συνεδρίου άρχισε με την ομιλία του Dick Houtzager, Επιτρόπου στο Ινστιτούτο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Ολλανδίας, το οποίο λειτουργεί ως εθνικός φορέας για την αρχή της ίσης μεταχείρισης όλων των προσώπων στη χώρα αυτή, με θέμα "Φυλή, θρησκεία και γενετήσιος προσανατολισμός". Ο ομιλητής επικέντρωσε στις διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, που διέπονται από τις διατάξεις της Οδηγίας 2000/43/EK, καθώς και λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, γενετήσιου προσανατολισμού και φύλου, που διέπονται από τις διατάξεις της Οδηγίας 2000/78/EK, παρέχοντας νομολογιακά παραδείγματα. Ο ίδιος ήταν υπεύθυνος και για τα θέματα, που συζητήθηκαν στις ομάδες εργασίας, που ακολούθησαν. Η πρώτη υπόθεση είχε υποβληθεί προς κρίση στο Ινστιτούτο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Ολλανδίας και αφορούσε στο κατά πόσο η μη πρόσληψη από αεροπορική εταιρία χαμηλού κόστους αεροσυνοδού, η οποία πάσχει από

μια ελαφρά μορφή διαβήτη, με την αιτιολογία ότι σύμφωνα με τους κανόνες του Ευρωπαϊκού Φορέα Εναέριας Ασφάλειας (EASA) όλες οι μορφές διαβήτη αποτελούν αντένδειξη για τα μέλη πληρώματος, μπορεί να θεωρηθεί διάκριση λόγω αναπηρίας απαγορευμένη από την Οδηγία 2000/78/ΕΚ. Το Ινστιτούτο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έκρινε ότι ο διαβήτης ως χρόνια ασθένεια εμπίπτει στην έννοια της "αναπηρίας" για τους σκοπούς της Οδηγίας, ότι για την αξιολόγηση της περίπτωσης δεν απαιτείται αντιστροφή του βάρους απόδειξης, καθότι ο εργοδότης παραδέχθηκε από την πρώτη στιγμή ότι η μη πρόσληψη έγινε λόγω της πάθησης της υποψηφίας, καθώς και ότι η μη πρόσληψη δεν συνιστά τελικά ανατιολόγητη έμμεση διάκριση λόγω αναπηρίας, καθότι η αεροπορική εταιρία απέδειξε ότι η επιβάρυνσή της για την επίτευξη εύλογης προσαρμογής στη συγκεκριμένη περίπτωση (απασχόληση ενός επιπλέον μέλους πληρώματος για την διασφάλιση της ασφάλειας των επιβατών για την περίπτωση, που η συγκεκριμένη υπάλληλος δεν θα μπορέσει, λόγω της πάθησής της, να ανταποκριθεί στα καθήκοντά της) ήταν δυσανάλογη, καθότι θα αύξανε σημαντικά το κόστος των παρεχόμενων από αυτή υπηρεσιών και θα αναιρούσε το πλεονέκτημά της ως εταιρίας χαμηλού κόστους. Η δεύτερη υπόθεση, *Belon v. Bulgaria*, υποβλήθηκε στο ΔΕΚ ως προδικαστικό ερώτημα (Υπόθεση C-394/11), το οποίο, όμως, απορρίφθηκε ως अपαράδεκτο, διότι δεν υποβλήθηκε από δικαστική αρχή, με συνέπεια να μην εξετασθεί κατ' ουσίαν. Το ζήτημα, που συζητήθηκε, ήταν αν η τοποθέτηση των μετρητών ηλεκτρικού ρεύματος σε ηλεκτρικούς στύλους ύψους 17 μέτρων αποκλειστικά σε δύο περιοχές της πόλης Μ., όπου η πλειοψηφία των κατοίκων είναι Ρομά, την ίδια στιγμή, που στις υπόλοιπες περιοχές της ίδιας πόλης, καθώς και στις περισσότερες πόλεις της Βουλγαρίας, η τοποθέτηση γίνεται σε ύψος το πολύ 1,70 μ., με την επίκληση ως αιτιολογίας της ύπαρξης μεγάλου αριθμού απλήρωτων λογαριασμών στις συγκεκριμένες περιοχές και επανειλημμένων παρεμβάσεων στους μετρητές, συνιστά αδικαιολόγητη διάκριση λόγω εθνοτικής καταγωγής σε βάρος των Ρομά κατά τους ορισμούς των Οδηγιών. Επί αμφοτέρων των υποθέσεων έγινε έντονη συζήτηση με συχνά αντίθετες προσεγγίσεις, επηρεασμένες σε κάποιο βαθμό οπωσδήποτε από το διαφορετικό βαθμό εμπειρίας των δικαστών και εισαγγελέων σε τέτοιας φύσης

υποθέσεις, όπως και στις διαφορετικές κοινωνικές συνθήκες, που επικρατούν σε κάθε χώρα.

Η επόμενη ομιλήτρια Lynn Roseberry, καθηγήτρια του Δικαίου και της Πολιτικής στο Πανεπιστήμιο της Κοπεγχάγης, ασχολήθηκε με το θέμα "Πολλαπλές διακρίσεις και αντίθεση με την ισότητα", προτείνοντας μεθόδους πρακτικής αντιμετώπισης περιπτώσεων, όπου διαπιστώνεται διάκριση με βάση περισσότερα κριτήρια, π.χ. φύλο, ηλικία, γενετήσιο προσανατολισμό, εθνοτική καταγωγή, ένα θέμα στο οποίο δεν υπάρχει δεσμευτική ευρωπαϊκή νομοθεσία, ούτε νομολογία, για το πώς πρέπει να αντιμετωπιστεί το θέμα από τα δικαστήρια.

Το σεμινάριο ολοκληρώθηκε με την ομιλία της Ioanna Dervisorou, Εισηγήτριας στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία στην ομιλία της "Το γενικότερο πλαίσιο του ευρωπαϊκού δικαίου ισότητας και η σχέση του με το εθνικό δίκαιο" παρουσίασε την ιστορική εξέλιξη του ευρωπαϊκού δικαίου για την ισότητα, τις οδηγίες κατά των διακρίσεων, το Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και τη σχέση μεταξύ εθνικού και ευρωπαϊκού δικαίου, η οποία χαρακτηρίζεται α) από την υπεροχή του ευρωπαϊκού έναντι του εθνικού δικαίου, ακόμη και του συνταγματικού, με συνέπεια την υποχρέωση του εθνικού δικαστή να μην εφαρμόζει το εθνικό δίκαιο, όταν αυτό έρχεται σε αντίθεση με το ευρωπαϊκό, β) την άμεση ισχύ του πρωτογενούς ευρωπαϊκού δικαίου, των κανονισμών και σε εξαιρετικές περιπτώσεις των οδηγιών, η οποία επιτρέπει στους ιδιώτες να επικαλεσθούν άμεσα διατάξεις του ευρωπαϊκού δικαίου ενώπιον ενός εθνικού δικαστηρίου και γ) την έμμεση ισχύ του ευρωπαϊκού δικαίου, η οποία εγκαθιδρύει στην ουσία υποχρέωση ερμηνείας του εθνικού δικαίου κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι σύμφωνο με το ευρωπαϊκό δίκαιο.

Εν κατακλείδι, επρόκειτο για ένα πολύ ενδιαφέρον σεμινάριο επί ευρωπαϊκής νομοθεσίας, η οποία, παρά τη μεγάλη κοινωνική και νομική της αξία, δεν έχει τύχει δυστυχώς ικανοποιητικής πρακτικής εφαρμογής όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά, όπως διαπίστωσα από τις συζητήσεις μου και με τους λοιπούς συναδέλφους, και στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, με εξαίρεση τη Γερμανία, την Αυστρία, την Ολλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

